

П. М. Макаренко,

д. е. н., професор, заслужений працівник освіти України, член-кореспондент Національної академії аграрних наук, Полтавська державна аграрна академія

О. Є. Нездойминога,

здобувач, Полтавська державна аграрна академія

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглядаються основні аспекти ефективності економічного регулювання аграрного виробництва, а також подано пропозиції щодо підвищення ефективності використання ресурсів підприємства як основної складової виробництва сільськогосподарської продукції.

The article examines the main aspects of the effectiveness of economic regulation of agricultural production, and submits proposals for improving the efficiency of resource use enterprises as the main component of agricultural production.

Ключові слова: ефективність, економічне регулювання, ресурсний потенціал підприємства.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сьогодні сільське господарство як головна галузь агропромислового комплексу опинилось у надзвичайно важкому економічному становищі, основними причинами якого стали низька ефективність аграрного виробництва, недосконалість механізмів інвестиційного забезпечення, недостатня забезпеченість основними виробничими засобами, нерациональне використання та відсутність ринку землі сільськогосподарського призначення.

Економічне регулювання, яке сьогодні здійснюється Урядом України, не забезпечує аграрним підприємствам стійкої конкурентоспроможної позиції на ринку. Однак, така ситуація дає нам поштовх дослідити економічне регулювання та його ефективність.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню теоретико-методологічних питань економічного регулювання аграрного виробництва та ефективності його здійснення присвятили свої праці відомі вітчизняні вчені-аграрники — В.Г. Андрійчук, П.М. Макаренко, І.І. Лукінов, С.В. Майстро [1; 2; 3]. Водночас окремі аспекти економічного регулювання аграрного виробництва потребують поглибленого вивчення.

МЕТА СТАТТІ

Метою даної статті є дослідження сучасного стану економічного регулювання аграрного виробництва сільськогосподарських підприємств та визначення напрямів подальшого підвищення його ефективності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Підвищення ефективності аграрного виробництва і сьогодні залишається однією з основних цілей розвитку аграрного сектора України. Економічна ефективність передбачає досягнення максимального ефекту від фінансово-господарської

діяльності підприємств при мінімальних витратах ресурсів.

Підвищення економічної ефективності аграрного виробництва сприяє зростанню і вдосконаленню виробництва. Це питання особливо актуально для державних аграрних підприємств, виробничо-господарська діяльність яких, взагалі, з кожним роком погіршується. Говорячи про Полтавську область, необхідно зауважити, що станом на кінець 2008 р. державні підприємства займали лише 1% від загальної кількості сільськогосподарських підприємств.

З аналізу даних табл. 1 можна зробити висновок, що виробництво валової продукції з розрахунку на 1 га сільськогосподарських (с.-г.) угідь за період з 2002 по 2008 рр. збільшилося на 41% і виробництво валової продукції з розрахунку на одного середньорічного працівника — у 2,5 рази. При цьому досліджувані підприємства у 2002, 2005, 2007 рр. мали прибуток, а у 2003, 2004, 2006 та 2008 рр. — збиток.

Внаслідок реформування аграрного сектора, на ринку України з'явилась велика кількість сільськогосподарських підприємств різних напрямів діяльності та форм власності, що істотно характеризує конкурентну боротьбу. Багато українських аграрних підприємств виявилися не готовими до активної поведінки на ринку. Причиною тому є невміння власників та керівників таких підприємств швидко реагувати на зміну ринкової ситуації та приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо забезпечення комплексного розвитку. З огляду на це, нами була розроблена модель ефективного економічного регулювання аграрного виробництва (рис. 1).

Зарубіжний досвід доводить, що тільки регіональні програми забезпечать регулювання та подальший ефективний розвиток сільського господарства. Тобто кожна програма чи концепція розвитку, прийнята на державному рівні, ретельно вивчається відповідними органами в кожному регіоні і в подальшому застосовується з урахуванням специфічних його особливостей.

Так, в процесі дослідження нами було виявлено, що основним недоліком в процесі впровадження та отримання кінцевих ефективних результатів державних

цільових програм та концепцій розвитку аграрного сектора є неврахування специфіки кожного окремого регіону України. Зокрема, природно-кліматичних особливостей розвитку, рівня забезпеченості земельними, трудовими, фінансовими, кредитними, інвестиційно-інноваційними ресурсами, залежності в зовнішньоекономічних відносинах.

Для збільшення виробництва вітчизняної сільськогосподарської продукції необхідна, перш за все, стабілізація внутрішньогосподарської діяльності підприємств на основі мобілізації і раціонального використання ресурсного потенціалу [5].

Ресурсний потенціал підприємства — це сукупність матеріальних, немате-

Таблиця 1. Динаміка економічної ефективності аграрного виробництва в державних аграрних підприємствах Полтавської області

Показники	Роки						
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Вартість валової продукції на 1 га с.-г. угідь, тис. грн.	1070	857	1044	1034	1052	1387	1513
Вартість валової продукції на одного середньорічного працівника, тис. грн.	12	11	15	16	18	26	30
Вартість валової продукції на 100 грн. ОВФ, грн.	20	26	31	25	21	26	32
Прибутку на 1 га с.-г. угідь, грн.	25	-54	-6	2	-56	20	-38
Прибутку на одного середньорічного працівника, грн.	271	-697	-86	316	-928	382	-748

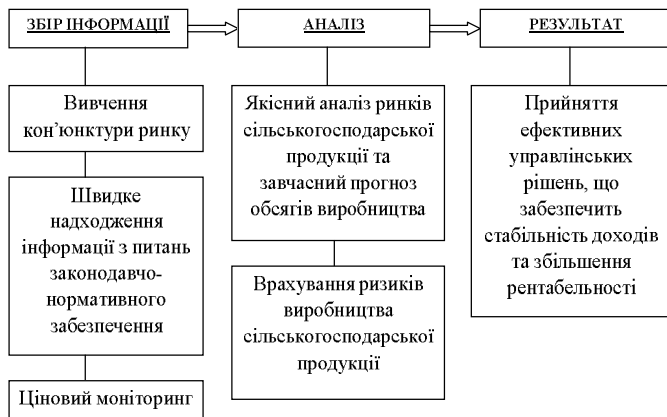


Рис. 1. Модель ефективного економічного регулювання аграрного виробництва

Таблиця 2. Оцінка оплати та продуктивності праці в державних підприємствах Полтавської області

Показники	Роки							2008 р. у % до 2002 р.
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
Середньорічна кількість працівників, чол..	4321	3599	3239	2842	2548	2258	2215	51,3
Середньорічна оплата праці одного працівника, грн..	218	235	320	443	536	705	1002	у 4,6 рази
Продуктивність праці, грн..	11519	11087	14717	16129	17515	25888	29942	у 2,6 рази

ріальних, трудових, фінансових ресурсів, включаючи здатність робітників підприємства ефективно використовувати названі ресурси для досягнення поточних та стратегічних цілей підприємства [4].

На нашу думку, ефективність економічного регулювання аграрного виробництва на підприємстві будь-якої організаційно-правової форми забезпечується шляхом ефективного використання ресурсного потенціалу. А забезпеченість аграрних підприємств робочою силою має істотне значення у підвищенні ефективності аграрного виробництва.

Провівши аналіз оплати й продуктивності праці державних аграрних підприємств Полтавської області (табл. 2), нами було виявлено, що за 2002—2008 рр. середньорічна кількість працівників в державних аграрних підприємствах Полтавської області зменшилась на 48,7%. При цьому бачимо, що оплата праці одного працівника за цей період збільшилась в 4,6 рази, тоді як продуктивність праці збільшилась лише в 2,6 рази. Також, проаналізувавши загальні показники продуктивності та оплати праці працівників, зайнятих в аграрному виробництві, можна зробити висновок, що: по-перше, рівень продуктивності праці в державних аграрних підприємствах Полтавської області у 2008 році нижчий на 56,8% в порівнянні з даними по Полтавській області [6] та нижчий на 50,2% в порівнянні з даними по Україні [7]; по-друге, середньорічна оплата праці одного працівника в державних аграрних підприємствах Полтавської області у 2008 році нижча на 10,2% в порівнянні з даними по Полтавській області та вища на 0,1% в порівнянні з даними по Україні.

Ефективність використання земельних ресурсів залежить від контролю за раціональним землекористуванням та застосування ресурсозберігаючих та екологічно нешкідливих технологій виробництва.

Ефективність використання трудових ресурсів підприємства, на нашу думку, полягає в досягненні оптимальної чисельності працюючих, що забезпечить високий рівень продуктивності праці. При здійсненні внутрішньогосподарського регулювання трудових ресурсів необхідно також приділити особливу увагу мотивації праці та підвищенні кваліфікації працівників.

Ефективність використання матеріальних ресурсів, на нашу думку, насамперед, полягає в забезпеченні оновлення аграрного виробництва основними засобами виробництва.

Необхідною умовою безперервного функціонування будь-якого підприємства є його забезпеченість фінансовими ресурсами. Але нагальною проблемою, що знижує ефективність використання фінансових ресурсів, є їх нерациональ-

ний розподіл. Тому, щоб забезпечити стабільність процесу аграрного виробництва, доцільно створити інформаційно-аналітичний підрозділ, який би шляхом збору та аналізу інформації про діяльність підприємства виносив оперативні рішення щодо ефективного залучення фінансових ресурсів.

Успіх роботи інформаційно-аналітичного підрозділу залежить від його вдалої організації. При цьому необхідно звернути особливу увагу на такі основні етапи:

- 1) визначення мети інформаційно-аналітичного підрозділу та напрямів використання її результатів роботи;
- 2) визначення джерел інформації;
- 3) розробка комплексного плану виконання поставленої мети в залежності від напрямів розвитку підприємства;
- 4) підготовка матеріалів для аналізу: відбір наявної внутрішньої інформації, перевірка її вірогідності;
- 5) детальний аналіз даних: виконання плану, визначення кола взаємодіючих факторів, розкриття зв'язків і залежності між ними;

6) виявлення невикористаних можливостей поліпшення аналітичних показників;

7) визначення загальних резервів виробництва;

8) розробка пропозицій щодо поліпшення роботи підприємства й подальшого використання резервів виробництва.

Ефективність економічного регулювання аграрного виробництва можна дослідити шляхом проведення аналізу обсягу валової продукції та аналізу витрат на виробництво валової продукції з подальшим визначенням коефіцієнта реагування витрат.

Проведений аналіз показав, що середньорічний темп приросту обсягу виробництва валової продукції за 2004—2008 рр. в державних аграрних підприємствах Полтавської області склав 8,64%.

При цьому середньорічний темп приросту витрат за 2004—2008 рр. по досліджуванім підприємствам склав 19,22%. Коефіцієнт реагування витрат склав 2,225, що дозволяє зробити висновок, що зростання обсягу виробництва валової продукції на 8,64% супроводжується збільшенням витрат на виробництво на 19,22%.

ВИСНОВКИ

Таким чином, ефективне економічне регулювання аграрного виробництва виражається в прийнятті ефективних управлінських рішень, що забезпечить стабільність доходів та підвищення рентабельності сільськогосподарських товаровиробників. Це, в свою чергу, вимагає детального вивчення кон'юнктури ринку та аналізу внутрішньої інформації, що, на нашу думку, повинен виконувати інформаційно-аналітичний підрозділ, створений на аграрному підприємстві.

Проведений аналіз показників економічної ефективності аграрного виробництва та ефективності використання ресурсного потенціалу державних аграрних підприємств показали нам необхідність пошуку нових т удосконалення існуючих напрямів економічного регулювання аграрного виробництва.

Література:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник / В.Г. Андрійчук. — [2-ге вид.]. — К.: КНЕУ, 2002. — 624 с.
2. Майстро С.В. Сутність та напрями державного регулювання аграрного ринку в зарубіжних країнах: <http://www.academy.gov.ua/ej3/txts/GALUZEVE/06-MAYSTRO-.pdf> [Зразок з екрану].
3. Макаренко П.М. Організація і економічний механізм адаптації аграрного господарювання до ринково-підприємницького середовища: монографія. — К.: Наукова думка, 1999. — 621 с.
4. Міценко Н.Г. Ресурсний потенціал підприємства: сутність, структура, стратегія використання // Науковий вісник НАТУ. Економіка, планування і управління галузі. — 2010. — Вип. 20.9. — С. 193—198.
5. Нацюк І.М. Економічна ефективність використання аграрного ресурсного потенціалу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук: спец. 08.07.02. — "Економіка сільськогосподарства і АПК" / І.М. Нацюк. — Київ, 2002. — 19 с.
6. Сільське господарство області 2008. — Полтава, 2009. — 276 с.
7. Сільське господарство України 2008. — К., 2009. — 370 с.

Стаття надійшла до редакції 13.02.2011 р.